

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Штанкевський Ігор Миколайович

соціальний педагог

Комунальний заклад «Харківська гімназія № 88

Харківської міської ради»

м. Харків, Україна

З огляду на зміни в сучасній освіті, спричинені впровадженням інклюзивного навчання, взаємодія між школою та сім'єю є надзвичайно важливою. Школа та сім'я – це ключові середовища формування особистості дитини, тому їх взаємодія суттєво впливає на успішність навчання, мотивацію та добробут учнів. Насамперед така взаємодія важлива для дітей з особливими освітніми потребами, адже сприяє активному залученню батьків в освітній процес, що має вирішальне значення для їхнього розвитку, успішності та соціалізації.

Питання взаємодії школи з батьками дітей з особливими освітніми потребами (ООП) стало предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко зосереджують увагу на проблематиці навчання дітей з обмеженими можливостями та визначальній ролі батьків в організації освітнього процесу в закладах з інклюзивним навчанням; О. В. Гаяш, С. П. Миронова аналізують питання реалізації командного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та механізми ефективної взаємодії між окремими членами цієї команди; М. М. Лехолетова та Т. Л. Лях у своїх дослідженнях розкривають ключові засади для успішної партнерської взаємодії соціального педагога з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Таким чином, можна констатувати, що хоча проблеми взаємодії школи та сім'ї в умовах інклюзивного навчання приділяється певна увага, це питання потребує систематичного вивчення, що й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Дослідження має на меті вивчення особливостей та вимог до ефективної взаємодії школи та сім'ї в умовах інклюзивного навчання.

Ефективна взаємодія батьків та педагогів є ключовим елементом успішного функціонування інклюзивної моделі освіти. Тісна співпраця між закладом освіти та сім'єю створює необхідні умови для ефективного включення дітей з особливими потребами у середовище однолітків, сприяє гармонійному, всебічному особистісному розвитку,

соціалізації та якісній підготовці до самостійного життя. Ефективність цієї співпраці прямо залежить від низки фундаментальних умов. Згідно з дослідженнями С. М. Єфімової, процес активного залучення батьків до співпраці з педагогами значною мірою залежить від: створення сприятливої психологічної атмосфери; забезпечення безперервної двосторонньої комунікації; формування установки на сприйняття батьків як професійних суб'єктів взаємодії [2]. Ці принципи є визначальними для реалізації взаємоузгодженої співпраці. Наприклад, Г. С. Пивоварова наголошує, що «батьки є головними знавцями своєї дитини, тоді як вчителі – експерти з питань дитячого розвитку та освітніх процесів у цілому. Лише завдяки тісній взаємодії їхній сукупний досвід і ресурси множаться, забезпечуючи найкращі умови для всебічного розвитку дитини» [4, с. 4].

Основою ефективною взаємодії є довіра та емпатія. І. П. Денишук вважає, що «найголовнішим у взаємодії школи та батьків дітей з ООП є створення стосунків, заснованих на довірі. Така співпраця вимагає активної взаємодії, розуміння, емпатії та толерантності. Завдяки цьому батьки відчують власну важливість та значущість своєї ролі, що дає їм упевненість у повноцінному включенні дитини у життя колективу однолітків [1, с. 88].

Критично важливим є двосторонній діалог. К. С. Тороп акцентує: «Важливим кроком у встановленні міцних стосунків із сім'ями дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є проведення часу, присвяченого обговоренню та вивченню їхніх побажань і занепокоєнь щодо своїх дітей, а також з'ясуванню інформації про розпорядок дня та значущі види діяльності, в яких вони беруть участь вдома» [6, с. 10].

Практичне втілення ефективною взаємодії вимагає конкретних механізмів залучення. О. В. Коган зазначає, що робота з батьками полягає у: встановленні контакту та створенні довірливих відносин; залученні батьків з дітьми з особливими освітніми потребами до колективу інших батьків; взаємодії та обміні інформацією, досвідом; а головне – залученні батьків до участі в розробленні індивідуальної програми розвитку, індивідуальних навчальних планів, в освітній процес загалом, зокрема в позакласні заходи [5, с. 17–18].

Н. В. Олефір акцентує, що ключовим є завдання вчителя демонструвати реальні перспективи та «переконати батьків у тому, що правильно організована корекційна робота в інклюзивному закладі дозволить оптимізувати подальший особистісний та інтелектуальний розвиток дитини» [3, с. 73].

Таким чином, ефективна взаємодія школи та батьків в умовах інклюзивного навчання перетворює виклик на можливість для зростання всіх учасників освітнього процесу, особливо для самої дитини.

Завдяки злагодженій роботі дорослих, дитина отримує індивідуалізований підхід, що допомагає їй досягти кращих результатів у навчанні та соціалізації. Батьки отримують професійні поради та підтримку, стаючи активними партнерами у розробці освітнього маршруту дитини. Вчителі та фахівці, у свою чергу, набувають унікального досвіду роботи та розвивають нові методики, що підвищує їхню компетентність.

Аналіз вищезазначених наукових джерел дозволяє сформулювати ключові особливості та вимоги до ефективної взаємодії між школою та родинами з дітьми, які мають особливі освітні потреби, у вигляді таких тверджень:

– батьки дитини з ООП є не просто пасивними спостерігачами, а рівноправними членами команди психолого-педагогічного супроводу; ефективність освітнього процесу залежить від активної участі батьків у розробці та реалізації індивідуальної програми розвитку, оскільки саме вони є головними експертами щодо своєї дитини (Г. С. Пивоварова, О. В. Коган);

– взаємодія з батьками дітей з ООП вимагає постійного, двостороннього обміну інформацією (необхідність не лише інформувати батьків, а й вислуховувати їх, враховувати їхні знання про дитину (її інтереси, особливості сприйняття, сильні сторони), а також брати до уваги емоційний стан родини (К. С. Тороп, І. П. Денищук, С. М. Єфімова);

– взаємодія має базуватися на емпатії, довірі та підтримці. Педагоги повинні усвідомлювати, що родини дітей з ООП часто стикаються з унікальними викликами та емоційним навантаженням. Замість осуду чи засудження, вчителі мають пропонувати допомогу, демонструвати зацікавленість у розвитку дитини та готовність співпрацювати, що спонукає батьків до більшої відкритості та активності, зміцнюючи партнерські стосунки (І. П. Денищук, С. М. Єфімова, Н. В. Олефір, К. С. Тороп).

Проведене дослідження підтверджує, що партнерська взаємодія між закладом освіти та сім'єю є визначальною умовою успішної реалізації інклюзивного навчання та гармонійного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Ця взаємодія є не просто додатковим елементом, а стратегічною необхідністю, що трансформує освітній процес, слугує потужним каталізатором, який перетворює виклики інклюзії на цінні можливості для професійного та особистісного зростання всіх її учасників. Завдяки формуванню синергії зусиль школи та батьків створюється оптимальне середовище, що гарантує: індивідуалізований підхід до освітніх потреб дитини;

підвищення академічної успішності та соціальної адаптації; повноцінну соціалізацію дитини з ООП у середовищі однолітків.

Література

1. Денищук І. П. Стратегії ефективної взаємодії з батьками осіб з особливими освітніми потребами на рівні закладу освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. Т. 69. URL: <https://tinyurl.com/35d83d24> (дата звернення: 03.10.2025).

2. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління* : навч.-мет. пос. / кол. авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. ; за заг.ред. Даниленко Л. І. Київ, 2007. 128 с.

3. Олефір Н. В. Співпраця вчителя та батьків дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2020. Т. 102, № 2. С. 72–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2020_2_17 (дата звернення: 05.10.2025).

4. Пивоварова Г. С. Партнерство з батьками як умова успішної роботи з дітьми з особливими потребами. *Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного закладу* : збірник за матеріалами VI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Лисичанськ, 12 груд. 2018 р. / ВП «Лисичанський пед. коледж Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка» ; ФОП Чернов О. Г., 2018. С. 161–163.

5. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі : метод. посібник / уклад. : О. В. Коган та ін. Лисичанськ : ТОВ «Фокспринт», 2021. 80 с.

6. Гороп К. С. Співпраця між школою та батьками як чинник ефективного навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2023. № 1 (22). С. 146–160. Режим доступу: <https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/226> (дата звернення: 03.10.2025).